

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ - ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ: Μια μεταφορική έκφραση κρύβει νοήματα διαφορετικά από εκείνα που φανερώνουν οι λέξεις της. Για παράδειγμα, «Τ' άσπρισε τα γένια του ο Αϊ – Νικόλας (=χιόνισε του Αγίου Νικολάου).

ΑΝΑΔΙΠΛΩΣΗ : Αναδίπλωση υπάρχει όταν η τελευταία λέξη ή φράση μιας πρότασης επαναλαμβάνεται στην αρχή της επόμενης. π.χ.Οι φίλοι μας θα έρθουν σήμερα,σήμερα θα φύγουν.

ΑΝΤΙΘΕΣΗ: Εκφράζει αντίθεση μεταξύ λέξεων, νοημάτων... Για παράδειγμα, «Από μακριά το χαιρετά κι από κοντά του λέει..»

ΑΠΟΣΙΩΠΗΣΗ : Αποσιώπηση υπάρχει όταν ο λόγος σταματά ,επειδή ο ομιλητής δεν θέλει να συνεχίσει (είτε από άγνοια είτε από συγκίνηση είτε για έμφαση) και τη θέση του παίρνουν αποσιωπητικά (...).

ΑΣΤΟΧΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ: Υποβάλλεται μία ερώτηση, κατόπιν γίνεται προσπάθεια να δοθεί απάντηση και αφού απορρίπτεται αυτή η απάντηση, ακολουθεί η δήλωση για το γεγονός. Για παράδειγμα:

Αχός βαρύς ακούγεται πολλά τουφέκια πέφτουν

Μήνα σε γάμο ρίχνονται, μήνα σε χαροκόπι;

Ουδέ σε γάμο ρίχνονται, ουδέ σε χαροκόπι.

Η Δέσπω κάνει πόλεμο με νύφες και μ'αγγόνια.

ΑΣΥΝΔΕΤΟ: Παραθέτουμε όρους ή προτάσεις χωρίς συνδέσμους. Αυτό το σχήμα δίνει στον λόγο ζωηρότητα, κίνηση.

ΕΙΚΟΝΕΣ: Κάθε περιγραφή, σύντομη ή εκτενής, απεικονίζει μια πραγματικότητα ή ένα πρόσωπο ή ένα αντικείμενο(είναι ένα εκφραστικό μέσο).

ΕΙΡΩΝΕΙΑ : Είναι το λεκτικό σχήμα που χρησιμοποιείται, για να αποδοθεί ένα νόημα διαφορετικό ή αντίθετο από αυτό που ισχύει στην πραγματικότητα. Συνήθως με την ειρωνεία δηλώνεται υποτίμηση ή αποδοκιμασία. Για παράδειγμα, «Έξυπνος που είσαι!» (=τι κουτός που είσαι).

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ : Είναι το σχήμα λόγου στο οποίο μία έννοια εμφανίζεται δύο (ή περισσότερες) φορές είτε αυτούσια είτε λίγο διαφοροποιημένη. Δίνεται για λόγους έμφασης. Για παράδειγμα «Τραγούδησε, τραγούδησε, τραγούδησέ μου, κόρη».

ΚΛΙΜΑΚΩΤΟ: Οι έννοιες παρουσιάζονται σε ακολουθία είτε αύξησης είτε μείωσης. Για παράδειγμα, «Ακούω κούφια τα τουφέκια, ακούω σμίξιμο σπαθιών, ακούω ξύλα, ακούω πελέκια, ακούω τρίξιμο δοντιών».

ΚΥΚΛΟΣ: Μία πρόταση ή περίοδος ή ένα ποίημα ή ένα κείμενο τελειώνει με την ίδια λέξη με την οποία άρχισε. Για παράδειγμα, «Σταθείτε αντρεία σαν Έλληνες και σαν Γραικοί σταθείτε».

ΜΕΤΑΦΟΡΑ : Μεταφορά έχουμε, όταν μία ιδιότητα ενός προσώπου, ζώου ή πράγματος, αφηρημένης έννοιας αποδίδεται σε κάποιο άλλο (πρόσωπο, ζώο, πράγμα αφηρημένη έννοια). Οι μεταφορές δίνουν ζωντάνια. Για παράδειγμα :χρυσή καρδιά έχει ο γιος σου.

ΜΕΤΩΝΥΜΙΑ: Υπάρχει, όταν χρησιμοποιείται:

(α) το όνομα του δημιουργού αντί για το δημιούργημά του, για π.χ. «Διάβασε τον Όμηρο» (αντί: τα έπη του Ομήρου).

(β) αυτό που περιέχει κάτι αντί για το περιεχόμενό του και αντίστροφα, π.χ. Ήπιε όλο το μπουκάλι.

(γ) το αφηρημένο αντί για το συγκεκριμένο και αντίστροφα π.χ. «Ντροπή στα νιάτα να προσβάλλουν τα γεράματα» (οι νέοι, τους γέρους).

ΝΟΜΟΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ: Ο λογοτέχνης κρατάει για το τέλος το πιο σημαντικό, ακολουθώντας τον αυξητικό νόμο του τρίτου και καλύτερου. Συναντάται συχνά στα δημοτικά τραγούδια. Για παράδειγμα, «Του Κώστα (το άλογο) τρώει τα σίδερα, του Αλέξη τα λιθάρια και του μικρού Βλαχόπουλου τα δέντρα ξεριζώνει.»

ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΗ : Παρομοίωση έχουμε όταν παρουσιάζουμε ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα όμοιο με κάποιο άλλο ως προς μια ιδιότητα. Η παρομοίωση εκφέρεται με τις σαν, καθώς, όπως, σαν να, θαρρείς, λες κ.ά.. Για παράδειγμα :Είναι όμορφος σαν θεός.

ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΗΣΗ : Είναι η απόδοση ανθρώπινων ιδιοτήτων σε άψυχα αντικείμενα ή αφηρημένες έννοιες (π.χ. ζώα, φυτά, πράγματα).π.χ. Γιατί είναι μαύρα τα βουνά και στέκουν πικραμένα;

ΣΥΝΕΚΔΟΧΗ :σε αυτό το σχήμα λόγου χρησιμοποιείται: α) το ένα αντί για τα πολλά π.χ. Ο Έλληνας στη μάχη είναι γενναίος.(αντί :οι Έλληνες)

β) το μέρος ενός συνόλου αντί για το σύνολο ή αντίστροφα π.χ. Μάτια μου!(αντί του ονόματος αγαπημένου προσώπου)," κάθε κλαδί και κλέφτης" αντί κάθε δέντρο.

γ) η ύλη αντί για το πράγμα που έχει γίνει από την ύλη αυτή π.χ. Με χαλκό πολεμούσαν τότε (αντί : με χάλκινα όπλα),φορά πολύ χρυσάφι .(αντί πολλά χρυσαφικά, κοσμήματα χρυσά)

δ) εκείνο που παράγει αντί για κείνο που παράγεται από αυτό π.χ. Πίνει το καλύτερο σταφύλι(αντί :το καλύτερο κρασί).

ΥΠΕΡΒΟΛΗ : Πρόκειται για λέξεις ή φράσεις με τις οποίες μεγεθύνεται ένα χαρακτηριστικό, μία ιδιότητα, μία ενέργεια, μία κατάσταση σε επίπεδα εξωπραγματικά. Δίνεται για έμφαση. Για παράδειγμα :Να φτάσει η φωνή μας έως τον ουρανό.

Τα σχήματα λόγου περιλαμβάνονται στα εκφραστικά μέσα. Η έννοια του όρου "εκφραστικά μέσα" είναι ευρύτερη από την έννοια του όρου "σχήματα λόγου". Οι εικόνες, τα σχήματα λόγου, η χρήση πολλών επιθέτων, το είδος του λεξιλογίου που χρησιμοποιεί ένας λογοτέχνης(π.χ. ιδιωματικό, λόγιο, καθημερινό),η στίξη που επιλέγει(θαυμαστικό ,ερωτηματικό, αποσιωπητικά..) ,τα πρόσωπα των ρημάτων(η χρήση του β´ ενικού προσώπου στα ποιήματα δίνει τόνο διδακτικό),ο διάλογος(εξασφαλίζει τη ζωντάνια στο κείμενο) αποτελούν κάποια από τα εκφραστικά του μέσα(=το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιούνται στη λογοτεχνική έκφραση).Από τα εκφραστικά μέσα που υπάρχουν σ' ένα κείμενο διαμορφώνεται το ύφος του κειμένου.*

(Το ύφος είναι ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί κάποιος τη γλώσσα αξιοποιώντας τα διάφορα μέσα που αυτή προσφέρει, για να μεταδώσει με τον καλύτερο τρόπο το μήνυμά του. Εξαρτάται από την περίσταση επικοινωνίας και διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος της επικοινωνίας. Το ύφος μπορεί να είναι απλό, λιτό, ζωντανό, παραστατικό, επίσημο, τυπικό, επιστημονικό, ειρωνικό, χιουμοριστικό, διδακτικό, λόγιο..)

